

SĂPĂTURILE DE LA MOREȘTI

(r. Tg. Mureș, Regiunea Autonomă Maghiară)

SPRE deosebire de campaniile anterioare, în anul 1956 posibilitățile de lucru au fost mai limitate, fapt care s-a răsfrînt asupra duratei și amplitudinii săpăturilor¹. Planul de muncă a trebuit să fie întocmit în funcție de această situație, precum și de faptul că — în vederea prelucrării materialului — era indicată încetarea săpăturilor pînă la redactarea monografiei care urmează să sintetizeze rezultatele și concluziile obținute în cursul unor campanii deosebit de vaste — cum au fost în special cele dintre anii 1952 și 1954. De aceea, săpăturile din 1956 urmau să încheie, deocamdată, prima serie de campanii de săpături la Morești, iar alegerea obiectivelor de cercetat s-a făcut ținîndu-se seama de toate cele enumerate.

Lucrările de la Morești ar putea să continue încă ani de-a rîndul, deoarece nici unul dintre sectoarele principale nu este încă epuizat, din pricina dimensiunilor uriașe ale acestui vast complex arheologic. Din așezarea centrală de pe « Podei » s-a cercetat aproximativ a zecea parte; numărul secțiunilor prin liniile de fortificații ar trebui dublat și nici dezvelirea celor patru cimitire (a celui roman de incinerare, a celui aparținînd culturii Noa-Teiuș, a cimitirului din sec. VI, precum și a cimitirului medieval din sec. XII—XVII) nu este încă încheiată. Neputîndu-se continua lucrările în proporțiile din anii precedenți, este preferabilă deocamdată încetarea lor. Continuarea lucrărilor ar avea ca urmare firească înmulțirea materialelor arheologice în proporții care ar îngreuna și mai mult prelucrarea lor științifică și ar întîrzia cu încă cîțiva ani prezentarea rezultatelor accesibile specialiștilor într-o lucrare mai cuprinzătoare.

În cadrul teritoriului cuprins de liniile de fortificații există porțiuni întinse care încă nici n-au fost sondate, deoarece cu ocazia secțiunilor efectuate în apropierea lor s-a constatat raritatea relativă a urmelor culturale, puțin promițătoare pentru cercetarea lor. Tocmai din acest motiv aceste zone au fost neglijate și au rămas necercetate, săpăturile concentrîndu-se în primul rînd asupra sectoarelor cu urmele cele mai bogate. În 1956 — fiind ultima campanie — s-a renunțat la alegerea unor obiective mai bogate din punct de vedere al conținutului arheologic — cum ar fi de exemplu centrul așezării de pe « Podei », sau continuarea dezvelirii cimitirelor — și s-a sondat fișia cuprinsă între « Pîrăul Cetății » și între linia de mijloc a fortificațiilor pe « Borșofed » și « La Ciurgău », precum și partea nordică a « Podeiului » situată către « Hulă ». Pentru alegerea secțiunii pe « Borșofed » gîndea și descoperirea din anul 1955 a unui bordei cu ceramică datînd aproximativ din sec. IX—X, neatestată în altă parte la Morești în bordeie. În anul 1956 întreg

¹ La săpăturile din anul 1956 au participat K. Horedt (responsabil), K. Keresztes, St. Kiss, D. Protase (membri), R. Borșanu (student).

teritoriul fiind acoperit cu porumb, nu se putea trasa șanțul de încercare decât într-o zonă periferică, în care nu s-au mai întâlnit bordeie.

Lucrările au început în ziua de 3 august și au durat pînă în ziua de 18 august. S-au trasat trei secțiuni: LVI, LVII, LVIII (fig. 1), totalizînd în lungime 450 m. Lățimea secțiunilor a fost de 1 m, iar adîncimea lor varia, în funcție de grosimea stratului de cultură.

Secțiunea LVI, lungă de 200 m, se întinde de la «Pîrăul Cetății» peste linia interioară de fortificație și ajunge pînă la valul de mijloc. Stratul arheologic este relativ subțire și sărac, stratul de pămînt galben intact începînd la adîncimea de 0,70—0,80 m. Stratul de cultură conține fragmente ceramice Criș, Latène II și prefeudale cenușii.

Între «Pîrăul Cetății» și valul interior s-a găsit aproape exclusiv ceramică Latène II lucrată cu mîna și asociată cu cîteva fragmente celtice lucrate la roată. Tot aici s-a secționat și un bordei care străpunge stratul de cultură, ajungînd pînă la pămîntul galben intact, la adîncimea de 1 m, aparținînd, după conținutul lui, aceleiași epoci. În spațiul cuprins între linia interioară de fortificații și aceea de mijloc s-a găsit, alături de ceramica Latène II, multă ceramică neolitică Criș, relativ puține fragmente ceramice prefeudale cenușii și numai cîteva fragmente de ceramică slavă tîrzie. În ceea ce privește răspîndirea lor, ceramica cenușie, deși e în cantitate mică, apare peste tot în porțiunea secțiunii, iar aceea de factură slavă îndeosebi în apropierea valului mijlociu. Aproximativ la jumătatea distanței dintre șanțul interior și valul de mijloc s-a descoperit în secțiune, pe o lungime de 4 m, o masă compactă de chirpici așezată pe stratul de pămînt galben, la adîncimea de 1 m. Fragmentele ceramice din epoca Latène II, găsite printre bucățile de chirpici, datează stratul din această epocă. Cu 5 m mai spre vest, pe pantă în sus, la adîncimea de numai 0,25 m, s-au găsit multe oase de animale mari, datate după cioburile cenușii găsite printre ele în epoca prefeudală și formînd o platformă asemănătoare cu acelea constatate și în așezarea de pe «Podei».

Spre capătul de sus al secțiunii se observă un strat de pămînt galben de umplură, scurs de pe valul mijlociu peste humusul negru antic, strat care se îngroașă treptat pe măsura apropierii secțiunii de culmea valului. În schimb, nu s-a observat în secțiune, la linia interioară, un strat corespunzător de lut galben deasupra bombării naturale a dîlmei, spre deosebire de părțile valului situate mai spre sud, unde apare acest strat suprapus de umplură. La capătul lui de nord, se pare deci că valul interior se termină deasupra unei adîncituri naturale pentru care n-a fost nevoie decât de o amenajare. Nu este exclus nici ca pămîntul de umplură să se fi scurs în pantă. Timpul disponibil n-a permis să se sape șanțul de apărare în întregime. Lățimea gurii lui (de 20 m), conturată în secțiune, corespunde însă exact cu dimensiunile șanțului din secțiunea XXIV, confirmînd deci existența unui șanț dublu în fața valului interior.

Secțiunea LVII începe la «Pîrăul Cetății» și trece prin hotarul «La Ciurgău» pînă la linia de mijloc, avînd o lungime de 135 m.

Stratul de cultură este relativ subțire, avînd o grosime medie de 0,30—0,40 m și îngroșîndu-se numai în porțiunile unde apare și cultura Criș. Fragmentele ceramice ale acestei culturi se află incluse într-un pămînt gălbui lutos, la adîncimea de 0,70—0,80 m, indicînd prin mediu și adîncime vechimea lor considerabilă față de urmele culturilor ulterioare. Ele sînt răsfirate pe toată întinderea secțiunii, deosebit de bogat însă la cele două capete ale ei. Fragmentele ceramice par să fi fost concentrate în niște «cuiburi». Nu s-a putut stabili dacă acestea fac parte din locuințe de suprafață.

Ceramica de tip Latène II este frecventă îndeosebi în partea de jos a secțiunii către «Pirăul Cetății», fiind prezentă însă pe toată întinderea ei.

Ceramica prefeudală, cenușie, răspândită pe toată întinderea secțiunii, este cea mai bine reprezentată, ceea ce rezultă și din cele două bordeie care au fost secționate la o distanță de 28 m de «Pirăul Cetății», de la capătul de est al secțiunii (fig. 2). Adâncimea primului față de pantă este de 1,40—1,80 m, iar lățimea

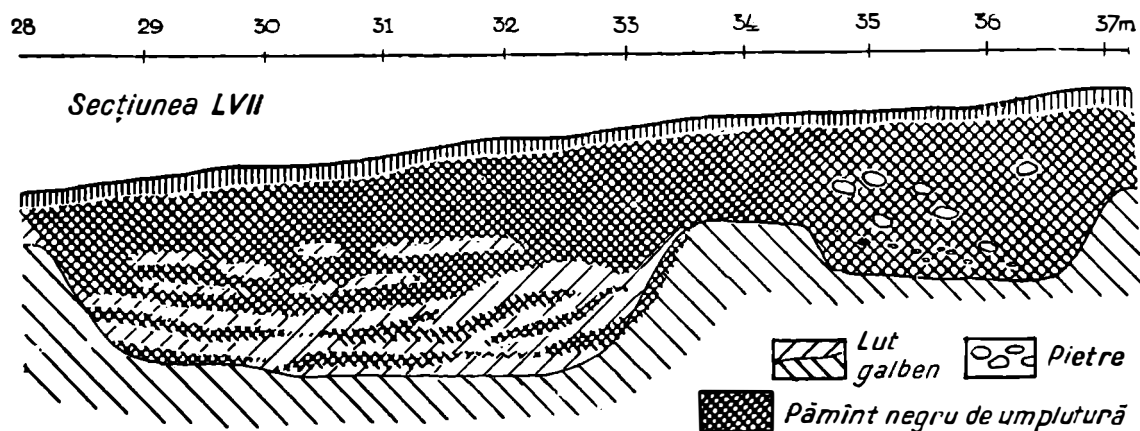

Fig. 2. — Secțiunea LVII, două bordeie din sec. VI.

la fund de 4,50 m. La fund, bordeiul este acoperit cu un strat galben gros de 0,40—0,50 m, întrepătruns de benzi de cenușă, deasupra lui urmînd pământ de umplutură mai cenușie. Bordeiul cel mare este asociat cu unul mai mic, despărțit de acesta printr-un prag. Cel mic este mai puțin adînc, de 1,30 m, și măsoară la fund 2,50 m. În umplutura bordeiului cel mare s-a găsit unul dintre acele ace (de păr) în formă de *stilus*, destul de frecvente în această fază de locuire a așezării (fig. 3/2).

Din faza tîrzie de locuire, prefeudală, a așezării, datează un bordei dezvelit la distanța de 34 m de capătul de vest al secțiunii, către valul de mijloc. Bordeiul se caracterizează prin elementele obișnuite locuințelor acestei faze, avînd în colțul de sud-est un cuptor din lespezi de piatră, iar dintre fragmentele ceramice descoperite în interiorul lui fac parte și fragmente cu mărci de olar. Merită să fie menționat faptul că, între pietrele cuptorului prăbușit, s-a găsit un fragment de tipsie, dovedind că această formă este contemporană cu ceramica de factură slavă tîrzie. Adâncimea bordeiului este redusă, fundul lui mergînd pînă la 1 m adîncime de la suprafață. Lungimea laturilor nu s-a putut delimita în mod sigur, măsurînd aproximativ 3,50 m.

Secțiunea LVIII. A treia secțiune s-a trasat în partea nordică a «Podeiului», către «Hulă», unde compoziția stratului de cultură aproape nu era cunoscută. Numai două suprafețe, XIX și XXIII, săpate încă din anul 1952, au arătat că această porțiune este slab locuită. De asemenea, trebuia să se lămurească dacă valul către «Hulă» continuă prin linia a doua pînă «La Ciurgău», sau dacă cumva valul ocolește înaintea «Pirăului Cetății» și trecînd de-a lungul marginii «Podeiului» face joncțiunea cu valul interior de pe «Borșofed». Dublarea șanțului la amîndouă liniile ar fi putut să sprijine o asemenea presupunere. Secțiunea noastră măsoară în lungime 115 m și ajunge, plecînd de la «Pirăul Cetății», pînă în mijlocul «Podeiului». În cuprinsul acestei secțiuni nu s-a descoperit nici o locuință, ceea ce dovedește raritatea sau inexistența lor în această zonă a «Podeiului»,

Fragmentele ceramice găsite aparțin celor patru perioade mai bine reprezentate pe « Podei »: Latène II, faza romană, sec. VI și sec. XI—XII. Ca descoperire interesantă, se poate menționa un vîrf de suliță nedatabil (fig.3/1), care a apărut cam pe același loc unde s-a găsit la sfîrșitul secolului trecut sabia de fier care a constituit unul dintre elementele ce au determinat inițierea săpăturilor de la Morești.

În ceea ce privește problema traseului valului de pe « Hulă », secțiunea LVIII a dovedit lipsa continuării lui de-a lungul laturii de vest a « Podeiului ». La capătul de vest al secțiunii, către « Pîrăul Cetății », se conturează în profil o adîncitură de 1 m și lată de 8 m; din cauza dimensiunilor ei reduse și necorespunzătoare, precum și din cauza așezării ei în pantă, ea nu poate fi pusă în legătură cu vreo fortificație.

Ca descoperire izolată trebuie să mai semnalăm un topor de piatră de un tip caracteristic pentru cultura Coțofeni, cultură destul de slab reprezentată la Morești (fig. 3/3).

Săpăturile de la Morești din anul 1956, avînd mai mult caracterul unor sondaje întinse, au încercat să lămurească situația și compoziția arheologică a unor zone puțin cercetate anterior și au adus o îmbogățire considerabilă a materialului de tip Criș (fig. 4).

Încă din primul an al săpăturilor de la Morești, în 1951, s-au identificat în secțiunea IX, trecînd prin panta ce coboară de la « Podei » spre « Pîrăul Cetății », fragmente ceramice caracteristice culturii Criș. În 1952 materialul s-a îmbogățit prin secțiunea XXIV care taie pe « Borșofed » valul interior. Fragmentele provin aici mai ales din pămîntul de umplutură al șanțului de apărare. În 1956, amîndouă secțiunile trasate, LVI și LVII, treceau prin « Borșofed » și « La Ciurgău », descoperindu-se printre altele și un bogat material Criș. Din sondajele efectuate rezultă că așezarea Criș se întinde pe pantele line de-a lungul « Pîrăului Cetății », pe amîndouă laturile, pe « Podei » și îndeosebi pe « Borșofed » și « La Ciurgău ».

Pasta fragmentelor este amestecată de obicei cu pleavă și prezintă uneori, în spărțură, din cauza arderii incomplete, straturi superficiale de culori diferite. Ornamentele cuprind motivele și tehnica caracteristică acestei culturi: ciupituri cu unghia dispuse « în spic », în rînduri sau acoperind neregulat suprafața vasului, precum și linii incizate dispuse în zig-zag sau în formă de grilaj. Ornamentele în relief sînt mai numeroase: brîuri alveolate, butoni proeminenți, uneori teșii la mijloc sau dispuși izolat sau alungit în grup, buze ondulate prin apăsarea cu degetul, funduri crestate etc. Dintre forme sînt reprezentate vase mari de provizii, cești, strachini etc., cu torțile caracteristice perforate sau cu profilatura specifică a fundului.

În ceea ce privește culturile reprezentate pe teritoriul situat între « Pîrăul Cetății » și linia de mijloc a fortificațiilor, secțiunile LVI și LVII, completate cu observațiile anterioare, făcute cu ocazia secționării valului interior și de mijloc, au documentat locuirea relativ intensă a acestei zone în faza culturii Criș. Cultura

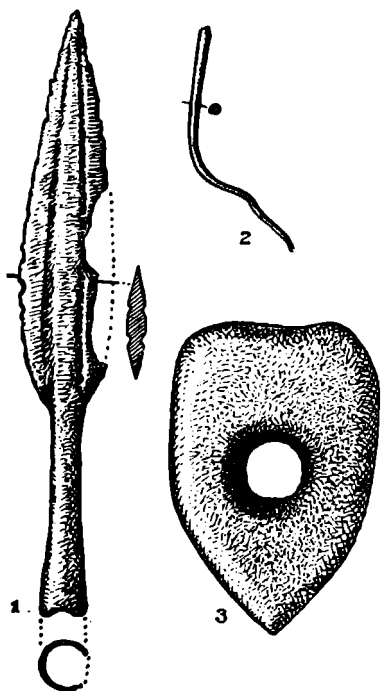

Fig. 3. — 1, vîrf de suliță de fier;
2, ac de pîr din sec.^IVI; 3, topor de
piatră aparținînd culturii Coțofeni.

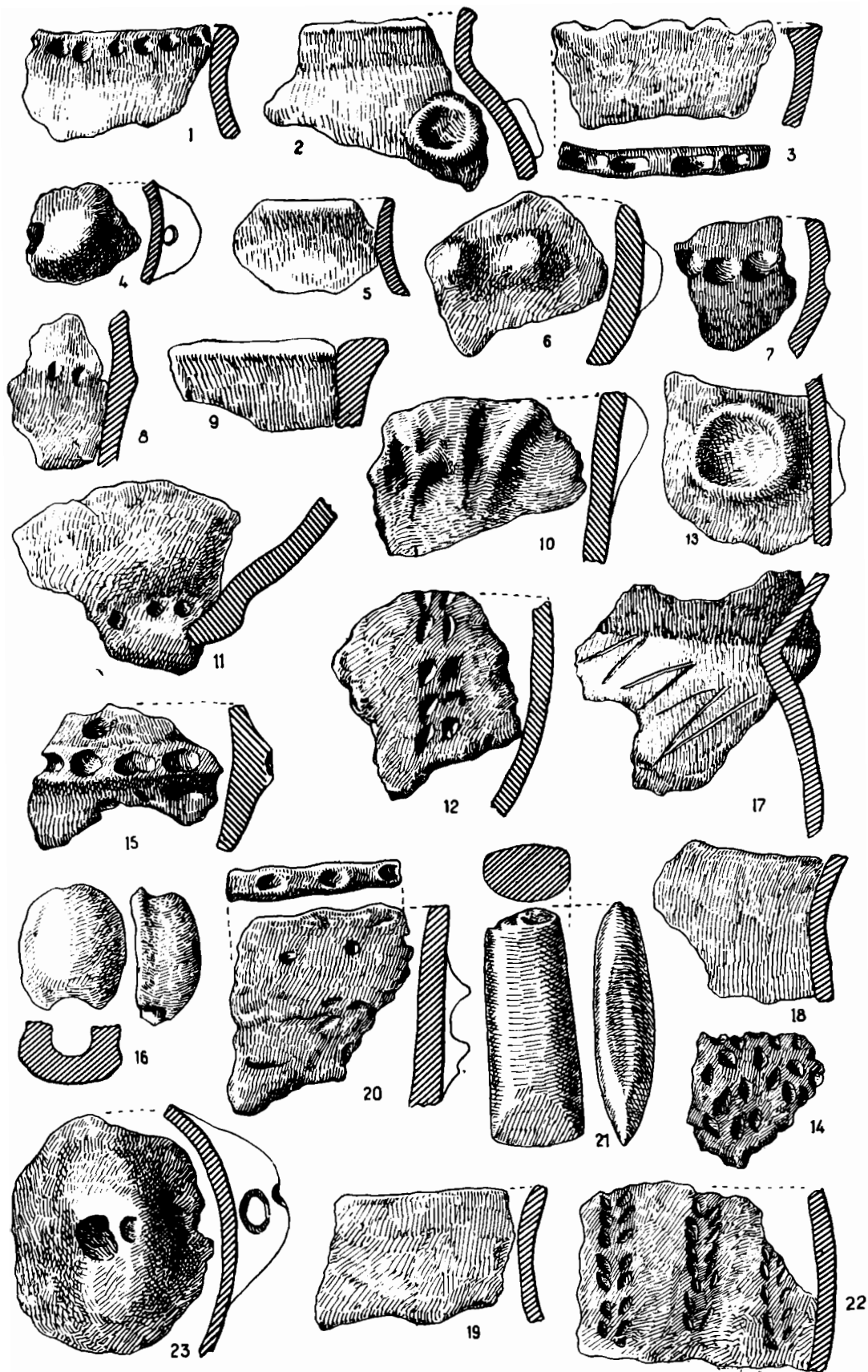

Fig. 4. — Fragmente ceramice neolitice, cultura Criș.

Noa-Teiuș este sporadic prezentă mai ales în partea de sus a «Borșofedului». Mai frecvente sînt resturile din cele trei faze de locuire următoare: Latène II și perioada prefeudală (sec. VI, sec. XI—XII). Numărul bordeielor identificate se repartizează în felul următor: Latène II, unul-două; perioada prefeudală, bordeie cu ceramică cenușie, trei; perioada prefeudală, circa sec. IX—X, unul; perioada prefeudală cu bordeie cu cuptor și ceramica slavă tîrzie, trei. Aceste cifre au un caracter mai mult incidental, fiind obținute pe baza unor sondaje și nu prin dezvoltarea continuă a unor suprafețe mai mari, unitare. Astfel, fazele principale de locuire de pe «Podei» sînt reprezentate și dincolo de «Pîrăul Cetății», pînă la valul de mijloc, intensitatea locuirii fiind însă mai redusă. În schimb, terenul de la valul de mijloc în sus spre est, începînd cu faza Latène II, nu mai este locuit, după cum au arătat sondajele din anii precedenți. Secțiunea LVIII a dovedit de asemenea slaba locuire a așezării de pe «Podei» în partea ei de nord către «Hulă».

K. HOREDT

РАСКОПКИ В МОРЕШТИ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Раскопки 1956 г. в Морешти, скорее носящие характер развернутых шурфов, значительно обогатили неолитический материал типа Криш; исследователи также пытались выяснить положение и археологический состав некоторых до тех пор мало исследованных участков. Так, было произведено шурфование путем разрезов общей длиной в 450 м территории между Пырыул-Четэций и средним валом, а также северной части поселения на Подей (рис. 1).

Результаты шурфования показывают, что поселение Криш простирается по обеим сторонам отлогих склонов вдоль Пырыул-Четэций по Подей и особенно по Боршофеду и Ла-Чургэу. Тесто, техника, декорировка и формы керамического материала отражают специфику этой культуры (рис. 4).

Что касается культур обнаруженных на площади между Пырыул-Четэций и средней линией укреплений, то разрезы LVI и LVII, дополненные более ранними наблюдениями, свидетельствуют о сравнительно интенсивном заселении этой зоны в фазе культуры Криш. Культура Ноа-Теиуș конца бронзового и начала железного века представлена спорадически, главным образом в верхней части Боршофед. Чаще встречаются следы остальных трех фаз обитания: латенской II, дофеодалного периода VI в. и XI—XII вв. Следовательно, главные фазы обитания на Подей представлены и по ту сторону Пырыул-Четэций до среднего вала; однако там заселение менее интенсивно. Разрез LVIII также выявил слабую заселенность северной части стоянки на Подей.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — План поселения в Морешти.

Рис. 2. — Разрез LVII, две землянки VI в.

Рис. 3. — 1, железный наконечник копья; 2, шпилька для волос VI в.; 3, каменный топор культуры Коцофени.

Рис. 4. — Фрагменты неолитической керамики культуры Криш.

LES FOUILLES DE MOREȘTI

RÉSUMÉ

Les fouilles de Morești de 1956, revêtant plutôt le caractère de sondages étendus, ont considérablement enrichi le matériel néolithique du type Criș et ont tenté d'élucider la situation et la composition archéologique de certaines zones peu étudiées auparavant. C'est ainsi que furent sondés, par sections ayant une longueur totale de 450 m, le territoire compris entre le

« Pîrăul Cetății » et le retranchement central, ainsi que la partie septentrionale de l'établissement situé sur le « Podei » (fig. 1).

Il résulte de ces sondages effectués que l'établissement du type Criș s'étend sur les pentes douces qui longent le « Pîrăul Cetății », sur ses deux côtés, sur le « Podei » et notamment sur le « Borșofed » et au lieu dit « La Ciurgău ». La céramique mise au jour représente par sa pâte, sa technique, son ornementation et ses formes, les traits caractéristiques de cette civilisation (fig. 4).

Les civilisations représentées sur le territoire compris entre « Pîrăul Cetății » et la ligne mitoyenne des fortifications, (secteurs LVI et LVII), compte tenu des observations antérieures, dénotent que cette zone a eu une population relativement dense au cours de la civilisation de Criș. La civilisation de Noa-Teiuș de la fin de l'âge du bronze et du début de l'âge du fer n'apparaît que sporadiquement, surtout dans la partie supérieure du « Borșofed ». Les vestiges des trois autres phases de peuplement sont plus fréquents, à savoir : le Latène II, la période pré-féodale du IVe siècle et celles des XIe et XIIe siècles. Les phases principales d'habitation du « Podei » sont donc également représentées au delà de « Pîrăul Cetății » jusqu'au retranchement central, mais avec une moindre intensité. La section LVIII a également prouvé le faible peuplement de l'établissement du « Podei » dans sa partie septentrionale.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Plan de l'établissement de Morești.

Fig. 2. — Section LVII, deux habitations à demi souterraines du VIe siècle.

Fig. 3. — 1, Fer de lance; 2, épingle à cheveux du VIe siècle; 3, hache de pierre de la civilisation de Coțofeni.

Fig. 4. — Tessons de céramique néolithique (civilisation de Criș).

—————